

EMBLEMA LXX.
NULLA FRAUS TUTA LATEBRIS.

Sit licet obstruso Coluber conclusus in antro,
Cervus anhelanti detrahit ore neci.
Judicis en munus: nullis delicta latebris
Tuta sinat: virus detegat arte latens.

COMMENTARIUS.

AD justitiæ legumque vigorem, quem ex Regum cura, & solitudine pendere, in superioribus diximus, illud quoque ducimus pertinere, ut per se, & vigilantes, alios Judices, & Quæstores, in facinorosos inquirent, populumque suum ab ea fece hominum, cujuscumque sint sortis, expurgent, qui non solum peccatis, sed exemplis nocent, nullisque favoribus, nullisvè latebris, aut subterfugiis, eorum gravia flagitia inulta prorepere sinant.

2 Nam si contra illos jumentur insurgere leges, & armari debere jura, ipsa jura (a) proclamant, quemadmodum vir Sanctus est lex viva, quæ vitæ modum, & rationem præscribit, & Sacræ Scripturæ præcepta continet, ut graviter Augustinus (b), Gregorius (c) & Philo Judæus (d) advertunt. Sic etiam sceleratus, affectus debitis suæ iniquitatis suppliciis, lex item viva est, quæ aliis peccatorum gravitatem ostendit, monetque, ut ab illis quàm longissimè absistant; ut optime insinuavit Maro (e) dum Phlegiam in mediis tormentis inducit, ita, tamquam si lex viva foret, ceteros suo exemplo monentem:

Phlegyasque misserrimus omnes
Admonet, & magna testatur voce per umbras,
Discite justitiam moniti, & non temere divos.

Quod & ipsum Cambysses apud Herodotum (f) ostendit, dum filium, ad judicandum, in sella ex patris sui pelle contexta, qui sordidè se in eodem munere habuerat, consedere præcepit, ut sic, ex hac veluti lege doceretur, quem modum in judicando tenere deberet.

3 Et licet Sostratus ab impio & Atheo Luciano (g) introductus, in quedam dialogo summa contentione à Minoe impetrare conetur, eorum quæ turpiter, & flagitiosè egerit, non jure à se poenam exopti, quòd eo facinorà, necessitate fati, & propter antecedentes causas, non ex animo gesserit. Hic tamen error meritò ab aliis (h) exploditur, & præsertim Seneca (i) eis respon-

(a) L. cum vir, C. de adult. l. congruit, de offic. Præsidi-
cum aliis.
(b) D. August. lib. de men. 45. tom. 4.
(c) Gregor. homil. 10. supr. Ezech.
(d) Phil. in lib. de Abrab.

(e) Virgil. 6. Æneid.
(f) Herod. lib. 1.
(g) Lucian. in Almo.
(h) Costal. in pegm. pag. 164.
(i) Senec. epist. 16.

dente, qui ob hanc Fati causam, nec virtuti, nec Philosophiæ operam dandam arbitrabantur, quo enim contra jus & leges facta sunt, futura sanè erant, cum evenerint, sed tamen à voluntate facta sunt.

4 Undè rectè nostri nos docent Juris-Consulti (k), se ipsum voluntariè poenæ subdere, qui deliquit, & quasi in poenam quoddammodò contrahere, & consentire. Et quamvis Aristoteles (l) has obligationes, quæ ex delictis oriuntur: Præter animi sententiam evenientes, appellet, id ita accipi debet, non quòd sine voluntate, vel etiam sine dolo admittantur, sed quòd in contractibus voluntatem mutuum spectamus, quæ propter futuram obligationem intervenit: at nemo idèò deliquisse præsumitur, ut se obligaret, nec ea mens fuit delinquentis, sed lucri capiendi, vel damni inferendi. Idèòque res ipsa, & exitus spectatur, & obligatio ex re, id est, ex ipso maleficio procedit, ut Justinianus (m) interpretatur. Quod, qui sciens poenà ei impositam perpetrat, in ipsum, & in ipsam spontè, & deliberatè consentit.

5 Nec minori ratione explodendi quoque, & longè amandandi sunt illi, qui negant, Principibus, vel Judicibus, in facinorosos inquirere convenire, & ex officio, parte non petente, ad eorum punitionem procedere, futilibus quibusdam rationibus moti, quas Canonherius (n) adducit, & Turcarum exemplo, qui hunc morem servare dicuntur; necnon & Medici, qui non debet nisi accersitus, morbos inquirere. Etenim, ut benè idem Auctor subjungit, licet hoc in minutis delictis admitti possit, in quorum inquisitione Judices aliqui nimis importuni esse solent, & magis ad avaritiam, quàm ad morum emendationem intendunt; in gravibus autem, quomodocumque ad eorum notitiam pervenerint, sui officii ratio desiderat, ut nullum non lapidem moveant, in facinorosis investigandis, & competentibus suppliciis afficiendis, quorum excessus, atque flagitia, non solum privatis, qui ex eisdem in damno & injuria versantur, officiant, verùm & universam Rempublicam gravant, & Majestatem, atque Auctoritatem Principum, quibus subsunt, quodammodo lædunt, ut signanter Paulus Juris-Consultus (o) scripsit, & Agellius (p), & alii (q), qui causas, & rationes ob quas delicta puniri debeant, & soleant, latius examinant; & optime etiam Cassiodorus, dum ait: Injuria quidem nostra est læssa justitia: quia violationes earum rerum meritò ad nos trahimus, quas amamus. Undè illud maximè inultum esse non patimur, quòd in contemptum nostræ jussionis constat admissum, &c.

6 Et in nostri Emblematis terminis, ultra plura alia, quæ suprà (r) contra Reges, & Judices desides in administranda justitia congesi, eleganter Ulpianus Juris-Consultus (s) sic inquires: Congruit bono, & gravi Præsidi curare, ut pacata, atque quieta provincia sit, quàm regit. Quòd non difficiè obtinebit, si sollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat. Nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures, conquirere debet, & prout quisque deliquerit in eum animadvertere. Receptatoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. Quo loci, ut illud obiter animadvertam, Eminentiss. Cardin. Baronius (t), sub verbo illo, Sacrilegos, Ulpianum (u), qui fuit Christianorum acerrimus hostis, eosdem Christianos intelligere voluisse, inquit. Quos, & alibi, Impostores vocavit, juxta veram lecturam, & ejusdem nominis significationem, quam Alciatus (x), Duarenus (y), & alii (z) recensent.

7 Et ad eandem curam respiciens Paulus Juris-Consultus. (a) illam Præsidiibus contra quoslibet in Principum mandatis injungi, his verbis ostendit: Nam & in mandatis Principum est, ut curet is, qui provincie præest, malis hominibus purgare provinciam, nec distinguitur unde sint. No-ter quoque Rex Sapiens Alphonsus, in quadam ex suis legibus (b), hoc esse proprium Regum munus, sic dissertè demonstrat: E ataje los malos del Reino, con la espada de la justicia, è arranque los Torticeros, echandolos de la tierra, porque no fagan daño en ella.

8 Possemque facilè plura alia testimonia in hoc idem tendentia congerere, quorum plurima ex Marco Mantua (c), Velleio Guevara (d), Bobadilla (e), Lanceloto (f) Conrado, & Zipæo (g), si velit, Lector petere poterit. Sed pro multis addidisse sufficiet reconditum illud Tertulliani (h), qui Trajani famigeratum rescriptum recensens, & taxans, quò ad Plinii Junioris (i) epistolam respondens,

Ggg 2

(k) L. Imperatores, D. de jur. Fisci, l. 2. D. quod vi, aut clam, princip. Inst. de obligat. que ex delictis. ubi DD. & alii ap. Pinel. in Authent. nisi tricenales, n. 30. & Molin. de primog. lib. 41. n. 11. Ego 2. tom. lib. 2. cap. 25. n. 72.

(l) Arist. 5. Ethic.

(m) D. princ. de oblig. que ex delictis. cap. non est cuiquam, cap. meritò 5. quest. 1.

(n) Canonh. in Aphor. Polit. tom. 1. pag. 379.

(o) L. licitatio, §. quòd illicitè, D. de publ. l. si à reo, §. fin. de fidejus. leg. capitalium, §. famulos, D. de pan.

(p) Agel. lib. 6. cap. 14.

(q) Alex. 3. Gener. cap. 5. Ego, cum aliis, 2. tom. lib. 4. cap. 5. n. 6. Rhodig. lib. 11. cap. 3.

(r) Supt. emblem. 19.

(s) Ulpian. in l. congruit 13. de offic. Præsid.

(t) Baron. in Martyrolog. die 1. Januar.

(u) L. 1. vers. Non tamen, D. de var. & extrav. cognit.

(x) Alciat. 8. parer. cap. 23.

(y) Duaren. de sac. Eccles. minist. lib. 2.

(z) Cap. 14. vers. Tertius gradus, Turrian. in Const.

Apost.

(a) Paul. Jur. Consult. in l. Præsides 3. de offic. Præs.

(b) L. 2. tit. 10. part. 3.

(c) Mantua Sing. 603.

(d) Vellejus in d. l. de offic. Præsidi.

(e) Bobad. lib. 2. cap. 3. per tot.

(f) Lancel. in Temp. Jud. lib. 1. cap. 7. n. 16.

(g) Zip. de Jud. & Magistr. lib. 3. cap. 9.

(h) Tert. in Apolog.

(i) Plin. Jua. lib. 10. in epist. Trajan. 110.

dens, edixit, in posterum inquirendos Christianos non esse, accusatos verò & oblatos puniendos esse, de quo etiam latius Paulus Orosius, & Eusebius (k) scribunt, sic ait: *O sententiam necessitate confusam. Negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes: parcat, & sævit, dissimulat, & animadvertit. Quin te ipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquirens? Si non inquirens, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur. In reos Majestatis, & publicos hostes, omnis homo miles est, solum Christianum inquire non licet, offerri licet: quasi aliud actura esset inquisitio, quam oblatio!* &c.

9 Ex quo satis apparet, quàm sit & fuerit semper constans, & certum in quoslibet criminosos, & facinorosos homines, etiam ex officio inquire debere, cum gravis hic Auctor, Trajanum, vel ex hac ratione merito carpat, quòd Christianos, quos sceleratos putabat, & puniri jubebat, inquire vetaret. Sed audi etiam Cassiodorum (l) ita hanc in omnibus iudicibus obligationem exponentem: *Sit iudicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant jura malis moribus intonare, timeat latro indicium, quod semper expavit. Adulter gremium iudicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat; quia tunc libertas gaudet, si talia non letentur, &c. Nullus opprimat indigentem, invadite pervasores, insequimini persequentes.*

10 Eandemque pervigilem, & indesinentem hac in parte Regum, & aliorum Gubernatorum curam, veteres per Ciconiam ex alta turri campos speculantem, ut Pierius (m), post alios, tradit, denotare solebant, eò quòd hæc avis, alioqui pietatis, gratitudinis, justitiæ, & aliarum virtutum cultrix, in lacertos, colubros, noxiaque quævis alia, & venenata animalia, ex alto oculorum aciem intendat, & propro volatu, simul atque illa conspexerit, in ipsorum exitium exterminiumque feratur. Qua de causa, ut Plinius (n), Plutarchus (o), & alii (p) latè recensent, apud Thessalos, & alias ubique nationes, nefas Ciconias occidere visum fuit. Quam ejusmodi avium naturam, pungit Virgilius (q), dum dixit:

—————Cum verè rubenti
Candida venit avis longis incisæ colubris.

Ubi Servius, Cerda, & alii ejus Expositores plura notarunt, ex eademque, ultra Pierium, peculiaris symbola, sive Emblemata, in rem de qua agimus, formarunt Adrianus Junius (r), cujus jam alio loco carmina delibavi, & novissimus noster D. Didacus Saavedra (s), Egoque hoc etiam quandoque, sub his versibus comprehendebam:

Maligna viro corpora perforat
Ictæ tenaci doctæ Ciconia,
Horrenda ne extent impunita
Monstra, pervagatura sæva.
Ergo potentes excute sordidos
Rex ipse, Regnis pessima moribus
Impura spargentes, iniquos,
Finibus ejiciasque Regni.

11 Nunc verò, quia minùs vulgare visum est, sed æqualis potentia, ad idem significandum, Regesque, ac Principes commonendos, ut alma civili justitia delinquentes coercerent, & illecebram venia, & impunitatis spem à Rep. exterminerent; civitatesque, ac populos, ceu Herculeæ clava, Lernæis nocentium monstris expurgerent, hoc, quod vides Cervi symbolo, seu similitudine utimur, cujus natura talis est, ut sic de eo Plinius (t) scribat, *Est iis cum serpente pugna, vestigant cavernas, nariumque spiritu attrahunt renitentes. Idem singulare abigendis serpentibus odor adusto cervino cornu. Quam eandem naturam, seu proprietatem, melius adhuc exposuit Ælianus (u) his verbis: Mutuo in se odio omne serpentium Cervorumque genus flagrat inexplabili. Serpentem Cervus longè latèque inquirens, tandem in illius vestigia, longis flexionibus apparentia, jucundè pervenit, naribusque ad cavernam adnotis, ad pugnam, pugnare nolentem ipsum profert. Serpens extracta in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis est, & acerba sibilus anhelat: Contra Cervus, ridentis similis, è vestigio inanimè pugnans, & Cervi collum, & crura circumspicantem, in sexcenta frustra lacerat, &c.*

12 Et ad hoc respiciens, sive alludens Carolus XI. Valesius Francorum Rex XXVI. Octavio Strada (x) narrante, eodem nostro Emblemate, & lemmate utebatur, suam vigilantiam in perqui-

(k) Oros. & Euseb. lib. 3.
(l) Cassiod. lib. 12. epist. 5.
(m) Pier. lib. 17. pag. 126. & alii ap. Bobad. supr.
(n) Plin. lib. 10. cap. 23.
(o) Plut. in lib. de Isid. & Osirid. & alii apud Camer. 3. subces. cap. 66.
(p) Causin. in Polistor. lib. 6. cap. 40. & 41. & Me in

tract. de parric. lib. 2. pag. 111.
(q) Virg. 2. Georg.
(r) Junius emblem. 17. cujus memini supr. emblem. 64.
(s) Saaved. empr. 25.
(t) Plin. lib. 8. cap. 32.
(u) Ælian. de histor. anim. lib. 6. cap. 11.
(x) Strad. in Symb. pag. mibi 411.

rendis, & puniendis sibi invisis, suavè Reipublicæ noxiis hominibus, eo significare prætendens.

13 E quoniam in Elephanto eadem quoque proprietas invenitur, & numquam, ut plures tradunt, politem flebit, eundem etiam, pro symbolo justitiae, & vigilantis Regis, ac Gubernatoris sumi solet, Petrus Matthæus (y) in suis narrationibus prodit. Pantheræ quoque similem naturam, & significationem Boni Principis, Bartholomæus Anglicus (z), & Petrus Berchorius (a) attribuant quoniam cum cetera animalia ad se ob mirabilem pulchritudinem attrahat, sola venenata, ve fugat, vel enecat. Quod in causa esse, ut nobilissima Lucensis Respublica eandem pro insignibus habeat, novissimus Lælius Altogradus (b) latè prosequitur.

14 It quidem, licet inficiari nequeamus, nullam unquam Rempublicam fuisse, nec esse posse, quæ peccaminosis, & sceleratis hominibus careat, quia ut Tacitus (c) dixit: *Vitia erunt, donec homines; & juxta Senecæ (d) traditionem, Hoc majores nostri questi sunt, hoc posteri nostri querentius, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas, & in omne nefas ruere.* Mali enim semper ad mixti bonis, vel in sanctissimis familiis fuisse leguntur, ut pluribus Sacre Scripturæ exemplis Erasmus (e) observat. In eo tamen Boni Principis, ac vigilantis Gubernatoris præcipuum munus, iure studium, & solers cura consistere debet, ut vel ob hoc ipsum, magis in exquirentis, & puniendis sibi satagat, quòd plures eos esse cognoverit, ut disertè Claudius Saurinus (f) scripsit. Atque, ut præclare Symmachus (g) dixit: *Tantum denuò legibus severitatis adjiciat, quantum flagitia creverunt.* Horatianum (h) illud observans,

Non possis oculo, quantum contendere lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra;
Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

15 Inde D. Paulus (i) Regem, quem Dei Ministrum esse definit, vindicem quoque in iram esse debere: ut, contra eos qui malè agunt. Et D. Petro (k) quoniam in Ecclesiæ Principem parabatur, ut alteri nostri Emblematis cervo, in mentis excessu, Sardon illa de cælo serpentibus plena comparuit, voemque præcipientem audivit: *Surge Petre, occide, & manduca.* Et per Oseam Prophetam (l) Domius se graviter Principes castigaturum minatur: *Qui peccata populi comedunt, & ad iniquitatem eorum, sublevant animas eorum.* Quo loci D. Hieronymus, tunc devorare inquit, cum ea non arguunt, & conniventia patratum scelerum, novis occasionem concedunt.

16 Docente quippè Cassiodoro (m): *Malum cum perseverat augeatur, & remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio; quando & hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne inverneat arguentis.* Qui & ipse alibi (n), non minùs eleganter, hanc inquirendorum, & puniendorum gravium criminum necessitatem, & utilitatem, his verbis expressit: *Sit iudicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro indicium, quod semper expavit; Adulter gremium iudicis intremiscat, Falsarius vocem præconis exhorreat, Fur fora non rideat. Quia tunc libertas gaudet, si talia non letentur. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores: insequimini persequetes: est vobis competens pugna civilis. Omnia peccata vos redditis, si duces scelerum comprimatis.*

17 Neque aliud sensit D. Cyprian. (o) dum dixit: *Consensere jura peccatis, & capit publicum esse, quod illicitum est.* Arnobius (p): *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi spes datur, & facile itur ad culpas, ubi est venalis ignoscendum gratia.* D. Chrysostomus (q), inquit: *Semper scelera dum in rescantur, increscunt, & in multitudinem facinoriam prosilitur, quoties secuta impunitate peccatur.* Gravius adhuc, post D. Augustinum (r), D. Gregorius à Gratiano relatus, inquit: *Si ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi, vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientia provocamus.* Et Imperatores Honorius, & Theodosius (s), qui apparitores, criminosos fugientes subsequi jubent, & latitantes, pro qualitate peccati, sententia damnari, hæc rationem reddente: *Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentis crimina sublevamus.*

Idem

(y) Pr. Matth. in narrat.
(z) Anic. post Physiolog. de Genuin. rer. propr. lib. 18. cap. 80.
(a) Beor. in reduct. mor. lib. 10. cap. 79. num. 4.
(b) Abgrad. in epist. didic. ad sua Consilia.
(c) Tat. 4. Annal.
(d) Secc. lib. 1. de benef. cap. 10.
(e) Eram. cent. 3. epist. 41.
(f) Saur. in l. aut facta 16. §. fin. D. de pan.
(g) Sym. lib. 2. epist. 13.
(h) Heat. lib. 1. epist. 1. ad Maccanatem.

(i) D. Paul. ad Rom. 3. 4.
(k) Act. Apost. 10. 13.
(l) Osee 4. 8.
(m) Cassiod. lib. 3. epist. 14. & lib. 5. epist. 39.
(n) Idem lib. 12. epist. 5.
(o) D. Cypr. epist. 2.
(p) Arnob. lib. 7.
(q) D. Chrysost. serm. de Absalon.
(r) D. August. & Gregor. apud Gratian. in cap. si ea, 50. 23. quest. 4.
(s) L. si apparitores, C. de cohort.

18 Idem quoque Theodosius (r), dum alibi, per omnes regiones, in quibus fera, & periculi sui nescia, latronum fervet insania, probatissimos quosque, atque districtissimos defensores mitti præcepit, qui adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsent, eos tales esse debere addit, *Qui non sinant crimina impunitate coalescere, & removeant patrocina, quæ favorem reis, & auxilium scelerosis impertiendo, maturari scelera fecerunt.*

19 Est enim tam verum, quam vulgatum illud Salviani (u), dum dixit: *Potestas quippè maxima, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari; in cuius enim potestate est prohibere, si non prohibet, ea profectò jubet agi, quæ non prohibet adimpleri.* Cui loco similis est ille Seneca (x): *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.* Et Ego (y) alia notatu digna, quæ delicta inquiri & puniri suadent, alibi latè congeSSI, & post Me D. Antonius Cabrerus (z) in eadem re se non segniter habuit.

20 Et nunc addo D. Gregor. (a) qui Jeremiæ locum expendens, qui cum primùm in populi delictis tacuerit, quòd se minime audiri conspexit; postea tamen cum crescentia mala cerneret, in eodem silentio non permansit, & sic subdit: *Inflammantur quippè corda justorum, cum non correpta conspiciunt acta malorum: eorumque culpæ se participes credunt, quòd in iniquitates crescere silendo permittunt.* Et Petrum Gregorium (b), æquè prudenter tradentem, quòd sicut corporis singularia contempta, tendunt ad morbos, & morbi non curati ad interitum: sic contingit in Republica neglecta paulatim quædam immutatio, quæ si non curetur, & emendetur, ad corruptionem & interitum facillè eam perducit.

21 Quamobrem ab omnibus laudata semper fuit sententia Demosthenis (c), dum dixit: *Nullus est usus civitatis, quæ nervos, ac vires adversus sceleratos, & injurios non habet. Neque Republicæ, in qua venia, & amicorum preces plus valent, quam leges.* Taciti (d), qui hanc præcipuè curam obtinere debere Principem inquit, & addit, *Hac amissa, funditus Republicanam trahet.* Senecæ (e), qui uno in loco tradit, *Scævam clementiam, sive bonitatem, esse gravibus delictis ignoscere, nullamque pinguiorem victimam mactari Deo posse, quam hominem sceleratum: & in alio (f), veluti ad nostrum cervum respiciens, severa magis quam rabida voce, & non cum ira, sed cum justitiæ administrandæ zelo, in malefactores procedendum esse, sic dicit: *Et cum cervicem noxio præcidi imperabo, & cum parvicidam in suam culleo, & cum mittam in supplicium militare, & cum Tarpejo proditorum hostem publicum imponam, sine ira, eo vultu animoque ero, quo serpentes, & animalia venenata percutio, &c.* Horatii (g), qui frustra nos de nostris malis, ærumnis, ac miseris conqueri docet, si culpas supplicii non cohibeamus, & malos mores legibus justis, ac sanctis imperatè patimur, sic inquit:*

*Virtutem incolumen odimus,
Sublatam ex oculis querimus invidi.
Quid tristes querimonia,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vane proficiunt, &c?*

22 Et relictis aliis plurimis (h), quæ ab aliis plurimis peti possunt D. Ambrosii (i) ita seridè dicit: *Ubi impius interficitur, Christus infamatur, ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur.* Etenim, ut apud Agellium (k) Sextus Cecilius dicebat: *Acerbitas ulciscendi maleficii, benè atque cautè vivendi disciplina est.* Et secundùm doctrinam Pithagoræ (l): *Qui malos non puniunt, velle videntur bonis injuriam inferre.* Quod & Sallustius (m) benè novit, cum dixit: *Ne ignoscendo malis, bonos perditum eamus.* Ex D. Ambrosius: *Ne nocentes absolvendo, Innocentes tradamus exitio.* Necnon etiam nostri Jure-Consulti (n), qui his de causis maximè conducere iniquit, ne delicta maneat impunita, suppliciaque in emendationem, ac terrorem hominum inducta esse.

23 Quibus consonat M. Tullius (o), *crudeles in Patriam appellans Judices, qui facinorosis hominibus delicta condonantes, eos, & alios, ad similia, vel majora audendum, movere videntur.* Et Seneca (p), inquit: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.* Et aliis omissis

(r) L. per omnes, 3. C. de defens. civit. lib. 1. tit. 11. C. Theod. Elian. de var. hist. lib. 14. cap. 27.
(u) Salvian. de provid. Dei, lib. 7.
(x) Senec. in Hercul. furens.
(y) Ego in tract. de parric. lib. 1. cap. 1. § 2. § 2. tom. lib. 4. cap. 5. num. 6. & seqq.
(z) Cabrer. in tract. de Tripl. cap. 1.
(a) D. Greg. lib. 32. Moral. cap. 5. in illud Jerem. 20. 9.
(b) Petr. Gregor. de Repub. lib. 2. cap. 1. in princ.
(c) Demosth. in orat. de fals. legatione.
(d) Tacit. 3. Annal.
(e) Senec. lib. 2. de benef. cap. 14.
(f) Idem lib. 1. de ira, cap. 16. pag. mihi 546.

(g) Horat. lib. 3. carm. od. 24.
(h) Nevizan. in rylo. nupt. 1. lib. 1. à num. 71. Bened. in cap. Rainunt. verb. Mortuo, el 1. Ego d. tract. de parric. cap. 1. § 2. lib. 1. Petil. lib. 7. cap. 9. Tymp. inspr. Prine. fol. 827.
(i) D. Ambr. lib. 2. de Parad.
(k) Agell. lib. 20. cap. 1.
(l) Pithag. apud Laert. in ejus vita.
(m) Sallust. in Catil.
(n) L. ita vulneratus, ad l. Aquil. l. si pœn. l. capitalia. §. famosos. D. de pœnis.
(o) Tull. in Catil. § in Pison.
(p) Senec. lib. 1. de ira, cap. fin. ad fin.

Justinianus Imperator, ita Capadocia Proconsulem instruens: *Atròcia crimina acerbè punito, ut paucorum hominum supplicio, omnes reliquos continuo castiget. Neque enim inhumanitas hæc, sed potius summa quedam humanitas est, cum multi paucorum animadversione salvantur.* Et non in elegantius Joannes Pontifex Max. (q) qui conpescendam esse docet malorum audaciam: *Ut saltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis; sique boni, sectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.*

24 Quod etiam in delictis, quæ levia videntur, curandum cavendumque esse, his, non minus elegantibus verbis, D. Hieron. docuit: *Prodest ad cautionem etiam minima pro maximis cavere; tantò enim facilius abstinemus à quocumque delicto, quantò illud magis metuinus.* Nec citò ad majora progreditur, qui etiam parva formidat. Et sanè nescio an possimus leve aliquid peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur, Estque ille prudentissimus, qui non tam considerat, quod jussum sit, quam illum qui jusserit: nec quantitatem Imperii, sed Imperantis cogitat dignitatem.

25 Quæ omnia exemplo suo Ludovicus cognomine Sanctus, Galliarum Rex, ceteris Regibus satis indicavit, cum, ut Franciæ Annales (r) recensent, revocari jussit gratiam cujusdam criminis, quam inadvertenter concesserat, ubi Deo, pro more, preces fundens, in versiculum illum Davidici Psalmi (s) incidit: *Beati, qui faciunt justitiam in omni tempore.* Memorabili edita sententia: *Principem, qui potest punire crimen, neque punit, non minus coram Deo reum esse, quam si ipse perpetrasset.* Et Maximilianus Imper. hujus nominis I. apud Camerarium (t), quem referunt, loca destinata ad supplicia sontium, venerabundum, hoc solempni dicto, *Salve justitia, præterire solitum.*

26 Extat quoque in eadem rem memorabile factum Friderici, etiam Imperatoris Germani, & hujus nominis I. ad cujus pedes, in ipso suæ inaugurationis puncto, cum delinquens quidam, qui cum, privatum adhuc, graviter offenderat, provolveretur, & supplex admodum, ac lachrymabundus veniam exposularet, eamque adstantes omnes Prælati, & Procères, concedi rogarent, adhuc tamen eam firmata mente negavit; & Guntherus (u) hoc factum refereas, & laudans, ita de eo scribit:

*Nerve gravi Procères querebantur fortè repulsa,
Non odio miseri, sed stricti juris amore,
Exemplique loco, se se fecisse, patenter
Asseruit, factique sui vii providus omnem
Sustulit invidiam, documentaque fortia sancit.
Forsitan hæc alii culpant, Ego nobile factum
Laudo viri, dignumque voco gestare potenti
Sceptra manu, qui sic animum pietate repressa
Continuit, cunctisque sui documenta vigoris,
Certa dedit. Plus sæpè nocet patientia Regis,
Quam rigor. Illa nocet paucis: hæc incitat omnes,
Dum se ferre suos putant impunè reatus.*

27 Neque ab hac cura, & obligatione, quam ita propriam & præcisam in Regibus, & Gubernatoribus facimus, eosdem facillè excusare debent, quòd nocentes aufugerint, vel ita se absconderint, ut faciles inventu non sint, aut in oculo delinquerint, quod aliquando efficere solet, ut à meritis supplicii evadant, juxta illud Aurelii Prudentii (x),

Lex armata sedet, sed nescit crimen opertum.

Quoniam adhuc in his perquirendis, & à quibusvis latebris, vel proprio anhelitu, & sudore extrahendis, contendere debent, ut nostri Emblematis lemma, & Cervus ostendit, & Ulpianus (y), dum inquit: *In Receptatores quoque animadvertendum, sine quibus latro diutius latere non potest.* Et quemadmodum Regum longæ sunt manus, ut jam alibi (z) dixi, ita & pedes, adeò ut vel in Adagium apud Nos transierit: *Que el coche del Rei alcanza las liebres.* Et Nicetas (a) dicere ausus fuerit: *Nihil esse, quin ab Imperatoribus emendari queat.* Nec ullum peccatum, quod vires eorum superet. Quicquid Tiberius apud Tacitum (b) contrarium insinuare videatur, dum dixit: *Nescio an susturus fuerim, onittere potius prævalida, & adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.*

28 Et cum Niceta convenit Cassiodorus (c), inquit: *Nihil esse, quod latere Principem solici-*

(q) In Extrav. de pœn.
(r) Annal. Franc. in S. Ludov.
(s) Psalm. 106.
(t) Camerar. medit. histor. cap. 76.
(u) Gunther. in Ligurino, sive de fact. Frider. lib. 1.
(x) Prudent. lib. 2. Ego 2. tom. lib. 1. cap. 14. num. 82.

(y) Ulpian. in d. l. congruit.
(z) Supr. Embl. 54.
(a) Nicetas.
(b) Tacit. 3. Annal.
(c) Cassiod. lib. 5. epist. 2.

licitum possit. Et iterum (d): Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen ætus est, qui possit abscondi. Agapetus Diaconus (e), Soli Principem, hæc in parte, his verbis similem & majorem faciens: Solis profecto partes sunt, illustrare radiis orbem: Principis verò virtus est, egenorum misereri: porro his clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succedenti nocti, hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit. Et Guntherus (f) docens, quòd si Principes tales se se in hac cura, quales convenit, præsent, nemo erit, qui se ab eorum calore abscondere possit, his carminibus:

Scilicet hanc in se Majestas Regia justæ
Vim terroris habet: procul an prope, præstò, vel absens.
Semper terribilis, semper metuenda, suoque
Plena vigore manet, nullique impune premenda
Credetur, & semper cunctis, & ubique timetur.

Et si ad hoc ipsum comprobandum exempla requiras, ea, quæ supra (g) de nostris Regibus Alphonso VII. Ferdinando V. & aliis, malefactores quaerentibus, adducta sunt, repetere poteris, estque ad suadendam hanc Principibus curam, & bonos effectus, qui ex ea sperari possunt, manifestandos, optimum exemplum in Regno Angliæ, quod, post illius Scriptores (h), novissimè Barclayus (i), & Camerarius (k) latè recensent, ubi jam nulli hodie lupi reperiuntur, etsi olim multis scateret, qui ovium greges graviter infestare solebant, eò quòd diligentia antiquorum, propositis præmiis, & aliquorum delictorum impunitate, illis, qui eos indagassent, & vel ex latebris, & antris remotissimis extraxissent, & interfecissent, totum tam pervicacis feræ genus extinxit.

29 Neque existimet aliquis, ob flagitiosorum hominum punitionem, & interneconem, etiam si plures esse contingat, viris & viribus Rempubliam carituram; nam potius tali fece purgata, magis augetur, atque florescit, ut in vite illicve contingit, quæ superfluis, & vitiosis sarmentis, aut frondibus viduata, ab ipso ferro, & ab ipsa vi, vitam capit, & fecundior existit, ut eleganter dixit Horatius (l), sic canens:

Duris ut illex tonsa bipennibus
Nigra feraci frondis in Algido.
Per damna per cades ab ipso.
Ducit opes animamque ferro.

Et D. Bernardus, qui eodem simili in simili utens, non unam putationem, sed plures, & continuas, ad extirpanda in nobis vitia, requirit, sic inquit: Credite mihi, & putata repullulant, & effigata redeunt, & re accenduntur extincta, & sopita demò excitantur. Parum est ergo semel putasse: sapè putandum est, imò si fieri potest, semper, quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, irvensis.

30 Exstatque apud Ælianum (m) Rhaconis cujusdam Persæ exemplum aptissimum, relatuque dignissimum, qui cum malè morigeratum filium ad Artaxerxem puniendum adduceret, morteque multari debere contenderet, Rexque excipiens, ab eo quæreret, an ferre posset, ut filius in ipsius conspectu vita privaretur? Se posse respondit, & addidit: *Quum in hortulo nascentium lactucarum surculos amarus defringo, & amputo, tantum abest, ut dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiat, ut etiam magis efflorescat, item magnitudine, & dulcedine plus augetur. Ad eundem modum Ego, ò Rex, cum videro eum, qui meam familiam lædit, & victum fratrum dilapidat, vitam amittere, & a suis in ipsos injuriis prohiberi; etiam ipse amplificabor, & reliquos mei generis similiter mecum prosperam fortunam agere conspiciam.* Quibus auditis, inquit Ælianus, Rhaconem ab Artaxerxe collaudatum, & in Collegium suorum Judicium cooptatum, quòd diceret, eum qui tam severè, & justè, de propriis liberis audebat pronuntiare, omninò etiam in alienis criminibus incorruptum, & sincerum Judicem se præstaturum. Adolescentem autem præsentis culpa liberasse, gravissimam mortem interminatus, si in posterum in crimine deprehenderetur.

31 Planè si delicta valdè antiqua esse proponantur, & quæ jam ferè propter reorum absentiam, vel etiam Judicium conniventiam, hominum memoriam excesserint, aut propter reorum multitudinem, durum, vel difficilè esse videatur, in omnes animadvertere velle, prudentis Principis, & Gubernatoris erit, oblivionem oblivioni super inducere, quam Amnestiam appellant, & dissimulationem, magis quàm intempestivam severitatem affectare, legum regulis, ac præceptis ad-

(d) Idem lib. 7. epist. 7.

(e) Agap. de offic. Principis.

(f) Gunth. in Ligur. lib. 5. pag. 107.

(g) Supr. Embl. 61. & 62.

(h) Barclaj. in Iconib. nation. cap. 4.

(i) Camerar. cent. 1. cap. 28. pag. 141.

(k) Petr. Matth. in suis narrat. 2. part. narrat. 5. pag. mibi 175.

(l) Horat. lib. 4. od. 4.

(m) Ælian. lib. 1. de var. hist. cap. 34.

hærens, quæ in multis criminibus post quinquennium (n); in omnibus, post vicennium, inquiri non patiuntur, adeò ut & parricidium hac præscriptione excludi Cujacius, & Gothofredus (o) existimant, quamvis Paulus Juris-Consultus: *Eorum qui parricidii teneri possunt, semper accusationem permitti*, scriptum reliquerit, quòd an sit verum? Ego latius alibi (p) disputavi.

32 Quam in rem plura suo more Tiraquellus (q), & Farinacius adducunt, inter quæ illud Livii, narrantis, qualiter M. Duillius Tribunus plebis edixerit, vetera peccata, jam obliterata, non esse repetenda, & Domitiani, qui Tranquillo auctore, antiqua etiam Vestalium incesta à Patre Vespasiano Titoque fratre neglecta, arbitrariè puniendi relinquit (r). Solecit ad hoc probandum nobile Modestini Juris-Consulti (s) responsum citari, quo docuit: *Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna ejus sublevanda erit. Sic etiam constitutum est, non eodem modo puniendos eos esse, qui longo tempore in reatu agunt, quo eos, qui in recenti sententiam recipiunt.*

33 Qui tamen Textus, juxta veriorum ejus explicationem, quam post doctissimum Budæum (t) jam omnes Recentiores (u) agnoscunt, non tam ad pœnæ temperamentum ob temporis præscriptionem spectat, quàm propter delinquentis diutinum reatum, id est Carceris custodiam, & squallorem, sordidam vestem, & alias plures miseras, & calamitates, quas rei in vinculis tenti, interim dum judicium pendet, perpeti solent, qui status, *Reatus* nomine designatur, ut Messalla primus omnium apud Quintilianum ostendit (x), & Suetonius (y) de Augusto Cæsare tradens, diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus, nihil aliud, quam voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevisse, ut si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret; & expressus Martialis (z), sic ad Candidum scribens,

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum
Squalidus herebo, pallidiorque reo, &c.

Ubi ejus Expositores alia loca notarunt, quæ simul ad illustrandum Vernulejum Juris-Consultum (a) conducere poterunt, qui de hac sordida reorum, affiniumque eorum veste, & conditione accipi debet.

34 Carceris autem miseras, & æumnas ita graviter, & strictè apud Theodosium Imperatorem, cognomento *Magnum*, Libanius (b) Sophista repræsentavit, ut eundem lachrymari cogerit; & Cassiodorus (c), qui carcerem vocat, *Cellam gemituum, tristitiæ domum, locum perpetua nocte cæcatum. In qua non unum tormentum sustinet reus, qui antequàm incurrat necis exitum, à superis probatur absisus. Primum pedor ille, collega catenarum abominabili merore discruciat, auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant, gustum jejunia longa debilitant, tactum pondera præmentia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium, multifaria morte perimitur, qui carceris squallore torquetur.* Quam etiam in rem alii (d) congerunt alia, & Ego non ingrati hæc pungere volvi, ut simul Pios Principes monitos reddam, suam esse partem, ut in facinorosos animadvertere, ita de vitis, & carceratis curam habere, cum Ulpiano (e) docente, *Carcer non ad puniendos, sed ad continendos homines haberi debeat.*

Hhh

EM

(n) L. mariti, §. hoc quinquennium, de adulter. l. quærela 12. C. de falsis, cum aliis apud Cujac. de divers. præscripti. cap. 24. & lib. 4. ob. cap. 14.

(o) L. ult. D. de parric. ubi Gothof. & Cujac. ubi sup.

(p) Ego in tract. de parric. cap. fin. per totum.

(q) Tiraq. de pan. temper. caus. 29. M. Mantua in gloss. 1. part. cap. 33.

(r) Suet. in Domit. cap. 8.

(s) L. si diutino 25. D. de pan.

(t) Budæus in not. ad Pand. d. l. si diutino.

(u) Tiraq. supr. num. 7. Cortas. 2. misc. cap. 20. Corsus

1. indag. cap. 19. Bdu. Caldeira 3. var. cap. 7.

(x) Quintil. lib. 8. cap. 3.

(y) Sueton. in August. cap. 32.

(z) Martialis lib. 2. epig. 24.

(a) Vernul. in l. Vestem sordidam 39. D. de injuriis.

(b) Libanius in Orat. de vinculis, noviss. à Jacob. Gothof.

luce donata.

(c) Cassiod. lib. 11. in fin. inform. indulg. vide etiam similem locum Calpur. Flac. apud Me, lib. 1. de parric. cap. fin.

(d) Text. & DD. in l. omnes 23. C. de pan. Gomez de delict. An Rober. 1. rer. jud. cap. 10. Valenz. cons. 164. n. 66.

(e) L. 8. §. solent, de pan. Cujac. lib. 34. obs. cap. 14. histor. for. Rom. lib. 5. cap. 14.

TEMPERANDUM, PRIUS QUAM PUNIENDUM

En Fidicen Citharam promptam modulatur ad aurem,
Nec tamen abrumpit, vox licet una cadat.
Sis Fidicen Princeps, nec quando dissonat ulla:
Chorda, statim rumpas, sed modulare prius:
Corrige defectus: lapsis concede vicissim
Ut surgant; Regni sic citharedus eris.

COMMENTARIUS.

I Tsi adeo vigiles, ac sollicitos in requirendis, & puniendis sontibus, Principes esse debere, in eo, quod præcessit Emblemate, dixerimus, non tamen ideo intendimus, eos ita in iram accendere, ut pro primis excessibus, ac delictis, quæ summam in se malitiam non habeant, ad ultima supplicia prosiliant, extremis remediis utantur, ubi admonendo, corrigendo, vel temperando, illos, qui à virtutis via in aliquo deflectere, visi fuerint, leviori freno, ad meliorem frugem reducere possunt.

2 Planè enim cum Reges suæ Reipublicæ Medicos esse, supra (a) à Nobis, post alios, traditum sit, medicinæ præceptis obsequi debent, quæ, ut Petrus Canonberius (b) latè post Hippocratem tradit, non nisi in extremis morbis ad extrema remedia deveniunt, illudque Ovidii (c) ad unguem observant.

*Omnia prius tentanda sunt, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.*

3 Quod post Platonem (d), & alios, eleganter Clemens (e) Alexandrinus, à me alibi (f) translatus, scripsit, inquit, legem non nisi adversus eos, qui jam immedicabiles videntur, & ad extremam justitiam provehuntur, ad resecationem, & occasionem procedere. Et non minus eleganter Poeta quidam (g), cujus latum carmen eò tendit, ut probet, quòd quemadmodum medici, ubi salubribus herbis uti possunt, ad ferrum & ustionem non veniunt, nec pharmacis turbulentis eorum viscera dilacerant: ita Principes & Judices, donec mitioribus remediis vitia emendare possunt. Ejus verba sunt hæc:

Ergo truces animos gerere, immansuetaque corda,

(a) Sup. Emblem. 11. § 21.

(b) Canonb. in Aphor. Polit. 1. tom. pag. 584.

(c) Ovid. 1. Metam.

(d) Plat. lib. 9. de legib.

(e) Clem. Alex. lib. 1. Strom.

(f) Ego de parric. lib. 1. cap. 1. pag. 3.

(g) Poeta viend. apud Canonb. sup. pag. 496.

Ca-

Caraque subactæ servire in viscera plebis
Turpe ferunq; putes, nec Rege, aut Principe dignum,
Artis Apollinæ multo seu clarus ab usu,
Diversis diversa valeant medicamina morbis,
Nec cunctis Aloen succis admiscet amarum,
Nec semper tetra colocynthide temperat haustus,
Ægra nec immiti ferro mox membra recidit:
Sed donec succis herbisque salubribus ullus
Est locus, & morbo superes spes ulla medendi:
Non flamma, aut ferro lacerat crudeliter artus,
Sed desperato tantum putrentia tabo
Membra secat: ne fortè gravis contagio serpat
Longius, & sanas vitiat partibus addat:
Haud aliter gladium sine cæde & sanguine gestat
Maxima dos Regum est miti Clementia fronte,
Solaque mortales Dis immortalibus equat, &c.

4 Eandem quoque similitudinem graviter premit Natalis Comes (h). Neque longè abest Seneca (i), dum sic signatissimè docuit: Ita legum Præsidem, civitatisque Rectorem decet, quamdiu potest verbis, & bis mollibus ingenia curare. Transeat deinde ad tristere orationem, qua moneat adhuc & exprobrat: novissimè ad pœnas, & has leves & revocabiles recurrat. Corrigendus est itaque qui peccat, & admonitione, & vi, & molliter, & asperè, meliorque tam sibi, quam aliis faciendus; non sine castigatione, sed sine ira. Quis enim ei, cui medetur, irascitur.

5 Easdem quoque scansiones hac in re observari debere D. Augustinus (k) insinuat, inquit: Paratus debet esse homo justus, & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos optat: ut potius numerus crescat bonorum, non ut pari malitia se quisque numero addat malorum. Et D. Chrysostomus (l), qui explicans illud D. Pauli (m): Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, ejusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans se ipsum, ne & tu tenteris. Sic sapienter subjungit: Non dixit punite, aut condemnate, sed instruite, vel instaurate, id est monitis ad salutem adducite; quia, ut Salomon (n), juxta septuaginta Interpretum versionem edocuit, Melior vir correctionum, viro jure cervicis, repente enim ardente eo, non est medela. Quod, ut videm noster Salazarius animadvertit, perinde est, ac si diceret, longè meliorem esse ad coercendos aliorum mores virum corripientem benignè, ac leniter, quam propter ex ira & indignatione, pro quovis excessu ad acerbam punitionem temerè procedentem.

6 Cicero (o) etiam, prudentissimè à Majoribus observatum tradit, ne in omnes milites universum pro qualibet fuga, aut desertione animadverteretur: Quia potest quidem postea, & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis; & ut Lupus (p) noster, nunquam satis laudatus scripsit:

*El Can de buena lei, de buena raza,
Si non cazare oi, mañana caza.*

Et Theodoricus Rex, apud Cassiodorum (q), Præfectum urbis instruens: Sibi cordi esse (inquit) post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat.

7 Et hoc fortè est, quod Clemens VIII. fœlices recordationis Pont. Max. significare voluit, dum Sylvestro Petra Sancta (r) tradente, gladium, lituum sacrum, sive baculum Pastoralem, & Iram in medio eorum pro simbolo accepit, adjiciens lemmatis loco, Nihil ille reliquit; ut significaret, se omnem tulisse punctum, cum ex Religione, ac justitia, paterna directione, quæ per baculum significatur, & rigore justitiæ, quam gladius designat, veluti ex gravi & acuto sono, temperare gratam regiminis sibi cœlitus commissi harmoniam desiderasset.

8 Nos autem, ea pictura, quam præsens Emblemata exhibet, idem ipsum apertius significamus, citharedum, vel lyricum ob oculos nostris Principibus proponentes, qui prius quam musici instrumenti chordam aliquam abiciat, vel rumpat, illam blandè, ac seasim digito, & aure tendit, & temperat, & paulatim ad optatum cum aliis concentum reducere curat. Ut sic, vel hoc exemplo communiti, idem in subditis corrigendis, & temperandis imitari conentuur. Quam simi-

Hhh 2

li-

(h) Natal. Comes lib. 14. histor.

(i) Senec. lib. 1. de ira. cap. 5.

(k) D. August. in serm. de puer. Centurion.

(l) D. Chrysost. sup.

(m) Paul. ad Galat. 6.

(n) Proverb. 29. vers. 1.

(o) Cicero. in orat. pro Cluent.

(p) Lup. à Vega in comment. del Cid.

(q) Cassiod. lib. 4. epist. 29.

(r) Petra Sanct. in symbol. lib. 6. pag. 221.

liudinem inter suas recensuit Erasmus (s), eam à Plutarco (t) mutuatus, & antea, ipsa quoque usum Quintilianum (u) reperio, & D. Chrysostomum (x), qui ex eadem Musicæ disciplina, sic se habere debere eos, qui aliis præsumunt, ostendit, *Ut neque servum ita intendant, ut rumpant, neque remittant ultra modum, ne harmoniæ concentum ledant.* Et Jana. Sarisberiensis (y), qui eandem exactius ceteris prosequitur, & Trajanum Imperatorem e usum scribit. Dicebat enim, insanum esse, hac cordarum tensione magis quam raptura, non procurare urbis harmoniam, quemadmodum si quis oculos habens lippientes, eos malit effodere quam curare. Unguesque, si acriores fuerint, ressecandos esse, non avellendos.

9 Fuit enim semper lyra, cujuscumque illam fixeri formæ, sed præsertim ea, quam nos vulgò *Harpa* vocamus (quòd ut Covarruvias ait (z), ratim tactis per digitos chordis pulsetur) humanæ vitæ aptissimum hieroglyphicum, juxta Pierii (v) Valeriani doctrinam, & aptius, Reipublicæ moderationis, in qua ut in lyra, unusquisque ex subditis suum locum tenet decenter sortitus, & ex omnibus, licet diversæ proportionis, & soni, ut illam congruè temperare, ac pulsare didicerit Princeps, melodiam, & suavem quondam harmoniam, & consonantiam elicere poterit. Quod optimè noster Saavedra (b) novissimè in quodam ex suis symbolis docet, & latè prosequitur, lyram eandem depingens, cum lemmate, *Mora minoribus consonant, et admonens Reges qualiter se cum diversis vassallis, & populis, qui dominantur, gerere debeant, sicuti Nos nunc, qui aliorum (ut apparet) tendimus, qualiter prius eos corrigere, & dirigere, quam abjicere, vel dirumpere.*

10 Sæpè enim ut Claudianus (c) ait:

Peragit tranquilla prestat,

Quod violenta nequit, mandataque fortius urget.

Et ut Tacitus (d) inquit: *In tempistivis remediis delicta aceduntur;* unde ipso (e) etiam monente: *Parvis peccatis veniam dare Principum convenit, magis severitatem commodare, nec pœna semper, sed sæpius penitentia contentum: omnia scire, non omnia exequi.* Et non solum nostri Emblematis lyricinam imitari, sed, ut cum Seneca (f) loqua, officium suum idem esse, quod bonorum parentum putare: *Qui oburgare liberos nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus. Numquid aliquis suus filium ad primam offensam exhereditat? Nisi magne, & multæ injuriæ patientiam evicerint, nisi plus est quod timet, quam quod damnat, non accedit ad decretorium stilum, Multa ante tentat, quibus dubiam indolem, & pejore loco jam positam revocet: simul deplorata est, ultima experitur. Imo ad supplicia exigenda pervenit, nisi qui remedia consumpsit. Hoc quod parenti, etiam Principi faciendum est, quoniam appellavimus Patrem Patriæ, non adulatione vana adducti.*

11 Quinimò in eandem rem, humanos Reges, ac Juces, divini imitatores esse oportere, D. Chrysostomus (g) his verbis hortatur: *Judices cum latrones ceperint, & sacrilegos, non quomodo ipsos reddam meliores considerant; sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant. Deus autem contra, cum aliquem reperit peccantem, non considerat quomodo summus supplicium, sed quomodo ipsum erigat, & meliorem faciat, & in futurum inexpugnabilem. Itaque & Juges pariter & Medicus, & Magister est Deus. Etenim tanquam Juges examinat, & tanquam Medicus corrigit, & tanquam Magister docet, prævaricatos in omnem disciplinam induens.*

12 Ad ipsum quoque nostri Emblematis documentum & temperamentum respicit celebris quædam lex (h) Regis nostri Alfonsi X. ubi postquam præmiis & pœnis contineri in officio homines docuit, utrumque attentè, & prudenter temperari debere, sic subdidit: *Por eso ovo y menester temperamiento, asi como facer bien do conviene, è como, è quando: è otrosi en saber refrenar el mal, è tollerlo, è escarmentarlo en los tiempos, è en las sazones que es menester, catando los fechos quales son, è quien los face, è de que manera, è en quales lugares.*

13 Et illud, quod tradit Origenes (i), explicans victorias, quas de Philistæis Aod portavit in gladio, & Samgar in vomere aratri, sexcentos eorum percutiens, ut in Judicum libro (k) narratur, inquit enim ex hoc significari, posse fieri, ut Ecclesiæ Juxdæ non semper gladium profertur in correctionem delinquentium: *Sed imitetur Agricola, velut aratro sulcans animæ nostræ terram; & sæpius Clementi monitione rescindens, ut aptet in suscipiendis seminibus.*

14 Neque aliud sensit D. Gregorius (l) loquens de temperamento Prælati in subditis castigan-

(s) Erasm. in simit. fol. 2.
(t) Plut. in Moral.
(u) Quint. declam. 184.
(x) D. Chrysost.
(y) Sarisber. in Policr. lib. 4. cap. 8.
(z) D. Sebast. Covarr. in Theor. verb. Harpa, fol. 462.
(v) Pier. lib. 47. fol. 348.
(b) Saaved. empr. 61. ex pag. 464. & vide omnino Plut. in tract. de Reb. public. pag. mibi 109.

(c) Claudian. in Mal. Theod.
(d) Tacit. 3. Annal.
(e) Idem in Agric.
(f) Senec. lib. 1. de clement. cap. 14.
(g) D. Chrysost. in homil. ad popul. Antioch.
(h) L. 3. tit. 1. part. 1.
(i) Orig. hom. 4. in lib. lud.
(k) Judic. 3. 31. & 32.
(l) D. Gregor. hom. 21. supr. Ezech.

gandis, in hæc verba: *Tanta debet esse discretio Prælati, ut nec disciplina nimia, nec ipsa quoque misericordia sit remissa: ne si inordinatè culpa dimittitur, is, qui est culpabilis, in reatu gravius adstringatur. Et rursus si culpa immoderatè retinetur, tanto qui corrigitur deterior fiat, quanto erga se nihil benignitatis gratia agi considerat. Exhibenda itaque est pravis asperitas in ostensione, cbaritas in mente; ut & dura ostensio delinquentem coerceat, & cbaritatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.*

15 Idem quoque Sanctus, & Leo Papa, sæpè eandem doctrinam repetunt, & magis esse expectandos, & corripiendos delinquentes, quam illico puniendos: *Plusque apud corrigendos agere debere benevolentiam, quam severitatem, plus cohortationem, quam comminationem, plus cbaritatem, quam potestatem,* pluribus aliis locis ostendunt, quæ quæ apud Gratianum (m), & alios (n) obvia sunt, peculiariter referre non est necesse. Sicuti neque illa Ecclesiastici (o), & Evangelii (p) loca, de fraterna correctione, gradibusque ejus agentia, quæ integro tractatu Bernardinus Arevalensis prosequitur. Et signanter Concilium Tridentinum (q), Episcopos monens, qualiter se in suorum subditorum correctione habere debeant, & statim subjiciens: *Cum sæpe plus erga corrigendos agat benevolentia, quam austeritas; plus exhortatio, quam comminatio, plus caritas, quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est. Ut sine asperitate disciplina populis salutaris, ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint emendentur, aut si respicere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, à vitiiis deterreantur. Cum sit diligentis, & pii simul Pastoris officium, morbis otium levia primùm adhibere fomenta, post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad graviora & acriora remedia descendere: sin autem ne ea quidem proficiant, illis submovendis ceteras saltem oves contagionis periculo liberare.*

16 Quibus etiam illud Demonaxici addi potest, qui ut Erasmus (r) in suis Apophthegm. tradit, subinde suadebat, non facile irascendum hominibus, si delinquerent; sed potius corrigenda esse vitia, Medicorum exemplo, qui non indignantur ægrotis, sed morbum sanant, Apollonius quoque apud eundem (s) dicere solitus erat, quòd quisquis erga levia errata, vehementius, quam par est, irascitur, delinquentem non sinit inter culpam extremam, & mediocrem quid intersit dignoscere.

17 Et Ludovicus Vives (t), post Senecam (u), & alios, de Augusto Cæsare narrat, hoc prudentiæ, & clementiæ temperamento in corripiendis, & expectandis plurimis, quos tanquam sibi infestos perdere potuit, sibi eosdem ex hostibus amicos fecisse, ut Domitios, Mesallas, Asinios, Cicerones, Coccejos, Sallustios, Duellios, & postremò Lucium Cinnam, qui insum Cæsarem sacrificantem adoriri statuerat, & ad aras ceu victimam quendam immolare, Huic enim, ad se vocato, quæ compersisset ostendit; Tacenti, & manifesto suum scelus fatenti, ei vitam fortunæ dignitatem, & alia in civitate præclara dixit se donare, ut ex eo die inciperet, inter eos amicitia; quod ita adeptus fuit, ut eumdem dum vixit, fidelissimum amicissimumque expertus, & à moriente ex asse hæres scriptus fuerit, Latinus etiam Pacatus (x) in Theodosio Magno clementiam commendat, qua Maximum Tyrannum, affectati Imperii reum, tantique delicti, & mendacii, quòd illud patraverat, proprio ore, præsentè, & interrogante eodem Imperatore, confessus, adhuc dimittere voluit, nisi populus illum ad supplicium rapuisset. Et Nazarius idem valdè commendat in Constantino Augusto, his verbis: *Quod erat consentaneum clementiæ tuæ, experiebaris remedia molliora, ut quod leniri, quam resecare mallies, mitior medicina sanaret.*

18 Parem quoque clementiam, & prudentiam Maximilianus I. in corrigendo, & contengendo cujusdam sui Aulici futuro observavit, cujus facti lepidam narrationem latè Camerarius (y), & Pontanus (z) recensent. Possemque Progenitorum, & successorum ejusdem Imperatoris, Austriacæque familiæ, plura alia exempla referre, nisi jam ea Gerardus (a) de Roo, & Nicolaus Vernuleus (b) preoccupassent, maluisse Magnos hos Principes iniquos, beneficiis indulgentiaque, quam severioribus remediis, subditorum suorum ingenia experiri. Et hinc potentes esse, quia leviora, quam acriora consilia malunt, & apud eos culpam confiteri, est veniam impetrare.

19 Quod Rex noster Potentissimus, & Benignissimus D. Philippus IV. quem Deus incolumem servet, novo quodam & heroico exemplo novissimè etiam manifestavit, cujus vel sola insinuatio pro relatione sufficere, & insigne documentum posteris erit, ut mitius delicta eorum accipiant, qui aliàs

(m) Gratian. in cap. licet 1. & 2. cap. disciplina, cap. vera justitia, cum aliis, 45. dist.
(n) Latè Luc. de Penn. in l. 1. C. de deser. lib. 12. & Valenz. contr. 164. ex num. 72.
(o) Eccles. 19.
(p) Matth. 18.
(q) Trident. sess. 13. de reform.
(r) Erasm. lib. 8. Apoph.
(s) Idem ibidem.

(t) Lud. Vives de concord. & discord. lib. 3.
(u) Senec. latè hanc Cinnæ historiam referens, lib. 1. de clem. cap. 9.
(x) Lat. Pacat. in Panegir. ad Theod.
(y) Camer. 1. tom. subdit. cap. 65.
(z) Pontan. in bellar. Attic. 2. part. cap. 29. pag. 53.
(a) Gerard. de Roo lib. 5. in Austr. pag. 187.
(b) Vern. de virt. gent. Austr. cap. 4.

aliis moribus, & vitæ integritate summa claruerunt, aut majorum suorum egregiis meritis illustrati, spem melioris frugis in posterum præbent, quamvis in aliquo fortè fortuna peccaverint, & à recto virtutis, propriivè sanguinis tramite, deviasse comperti sint. Memores doctrinæ Simonidis, apud Stobæum, qui neminem prorsus esse dixit, qui aliquando in aliquid malum, vel crimen non prolatur. Et contra naturam penè esse, ut quis sine peccato aliquo vitam transigat, vel, ut est in Adagio (c), *Sine crimine vivat, aut omnibus horis sapiat.* Prout & nostra etiam Canonica (d) & Civilia (e) jura demonstrant, hic non solum permittentia, verùm & suadentia, primis peccatis facilius veniam indulgeri debere, & ex ante actæ vitæ indole, sequentis emendationem conjectari sperarique posse.

20 Qua de re plura, ad nauseam usque Tiraq. (f) congressit. Inter alia exempla, illud Ciceronis (g) adducens, qui se Consulem C. Pisonem defendisse gloriatur, quia Consul fortis, constansque fuerat, & relatis aliis, ob id ipsum quoque absolutis, subjungit: *Semper graves, & sapientes Judices in rebus judicandis, quid utilitas civitatis, quid communis salus, quid Reipublicæ tempora poscerent, cogitaverunt.*

21 Docente enim Quintiliano (h): *Qualecumque crimen donari meritis, donari virtuti potest.* Et inde, ut ipse idem alibi (i) tradit communiter apud Oratores locus ille receptus fuit, quem *Deprecationem* vocant, quo *In Senatu, & apud populum, apud Principem, & ubicunque Juris clementia est, uti solent.* In qua plurimum valent ex ipso, qui reus est, hæc tria in vita præcedente, *si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter victuri; & in aliquo usui futuri.*

22 Et ante Quintilianum Tullius (k), sive Cornificius, aut quisquis ille fuit, qui Rhetoricorum ad Herennium libros vulgavit: *Deprecatio est (ait) cum peccasse, & consulto reus fecisse confitetur: & tamen postulat, ut sui miseretur.* Hoc in judicio non potest ferè usu venire, nisi quando pro eo dicimus, *cujus multa recta esse constat.* Et iterum: *Deprecatione (inquit) utemur, cum fatebimur nos peccasse: neque id imprudenter, aut fortuito, aut necessario fecisse dicemus: & tamen ignosci nobis postulamus.* Hic ignoscendi ratio queritur ex his locis. *Si plura, aut majora officia, quam maleficia videbuntur constare: si qua virtus, aut Nobilitas erit, in eo qui supplicavit: si qua spes erit usui futura, si sine supplicio, discesserit: si ille supplex, mansuetus, & misericors in potestatibus ostendatur fuisse.*

23 Harumque rerum omnium ponderationem Persæ, adeo necessariam in Principibus judicant, ut etiam reo non petente, nec deprecante, peculiari lege apud eos caveretur, ut cum quis in judicio argueretur, delictum aliquod perpetrasset, non tamen statim condemnaretur, sed prius ex judicantis officio, inquiretetur diligentissimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter, & flagitiosè, an bene laudabiliterque gessisset. Tum, si vincebat turpium numerus, condemnabatur, sin præponderabantur honestis turpia, absolvebatur. Cogitabant enim non esse, ut paulò ante retulimus, humanarum virium, rectum cursum perpetuò tenere; habendosque pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent, sed qui sæpius honestè agerent. Quam legem refert, & eximè laudat M. Antonius Muretus (l), dignissimam censens, ut ab omnibus cognoscatur, & exequatur. Et Petrus Herodius (m), exempla Arbazis erga Blesim, & Darii circa Sandozem, ob hanc computationem, & veluti Lyra nostri Emblematis temperationem, adducens. Ad quam referendum quoque est illud Cassiodori (n), ita sub persona sui Regis Theodorici, reliquos admonentis: *Quapropter casibus asperis, præstandum est sub justitiæ laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et doctrina nostri Salmanticensis Episcopi Valenzuelæ (o), quod penali legi non derogatur, ignoscendo ei, qui multum alias meruisse, & servisse competitur.

EM-

(c) Erasm. in Adag. pag. 263.
 (d) C. unum oratorium, s. nomine, 25. dist. ubi gloss.
 (e) L. Non omnes, in princ. ubi DD. de re milit.
 (f) Tiraq. de pan. temper. caus. 49. § 51.
 (g) Cicer. in orat. pro Flacco.
 (h) Quintil. declam. 310.
 (i) Idem lib. 7. inst. orat. cap. de qualis.
 (k) Tull. 1. Rhetor. ad Heren.
 (l) Muret. lib. 4. var. cap. ult.
 (m) Petr. Herod. lib. 9. ver. jud. tit. 5. cap. 2.
 (n) Cassiod.
 (o) Valenz. cons. 164. num. 62.

ITERATA CULPA, GRAVIUS PUNIENDA.

*Lacerat Apis prædura stimulanis cuspide
 Fucum, qui cellis mella segnis arripit:
 Nec sinit acris geminare culpam, duraque
 Spicula retorquet. Clarus ensis ferrea
 Solicitet arma; iterata telis crimina
 Reges fatigent. Sorde accincta Pietas.*

COMMENTARIUS.

I A sanè est humanæ naturæ conditio, ut quemadmodum in virtutibus nemo repente fit summus, neque ad eas nisi de gradu in gradum, ac veluti per scalas ascenditur, ut Regius admonet Psaltes (a), inquit: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Et Laurent. Justinianus (b), demonstrans, nullum, nisi ex ordinato progressu, ad perfectionem cujuscumque artis attingere valere, necnon & illa Proverbialis (c) sententia, quæ docuit, *Nemo primo quoque die sit doctus*, quam Joannes Girardus hoc disticho expressit:

*An non & vulgò (quod verum est) audio dici,
 Primo quoque die nemo Magister erit?*

2 Ita quoque in vitiis, per eosdem gradus in deteriora prolabimur, neque eò quo coeperunt consistere solent, sed ubi semel aberrare cœpimus, in præceps imus, abysusque abyssum invocat, ut ab eodem etiam Regio Vate (d) docemur, cujus doctrina pariter in Adagium pertransiit, *ut ex Erasmi (e) collectaneis apparet.* Et licet vulgò usurpari soleat, ad denotandum calamitatem, aliam sem-

(a) Psalm. 80. 8.
 (b) Laur. Justin. lib. de obed. cap. 27.
 (c) Erasm. in hoc Adag. pag. 203.
 (d) Psalm. 41. vers. 8.
 (e) Erasm. in Adag. pag. 481.